

Методологічні підходи до оцінки інституційного середовища розвитку сільського підприємства

The author substantiated modern methodological approaches to the assessment of the institutional environment of the rural entrepreneurship development. The paper analyses the performance criterion of effectiveness of the institutional environment for the rural entrepreneurship development.

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин досить активною є участь сільського населення у розвитку формувань підприємницького типу. Якісно новий прошарок сільських підприємців-власників стикається з перешкодами та бар'єрами інституційного характеру. Інституції та інститути, які безпосереднього впливають на діяльність підприємницьких формувань, можуть як сприяти зайнятості сільського населення, раціональному використанню наявних ресурсів, підвищенню стандартів життя, так і призвести до деструктивних змін та невідновних процесів у веденні господарства і розвитку сільських територій. Саме тому формування ефективного інституційного середовища розвитку підприємництва в сільській місцевості повинно ґрунтуватися на загальних і спеціальних методах дослідження, а також сучасних методологічних підходах теорії інституціоналізму у розв'язанні проблем або поліпшенні існуючих умов ведення господарської діяльності.

Теоретичні та практичні питання розвитку теорії інституціоналізму як напрямку економічної науки знайшли своє відображення у працях класиків інституційної думки: Т. Веблена, О. Вільямсона, Дж. Кларка, Р. Коуза, Д. Норта, М. Олсона, У. Росту. Серед

вітчизняних дослідників аграрного аспекту інституціоналізму та інститутів регулювання аграрного ринку відомі роботи таких авторів, як Ю. Лопатинського, О. Мороз, О. Шпикуляка та ін. Однак, враховуючи різноплановість досліджень, існують певні проблеми оцінки інституційного середовища розвитку сільського підприємництва.

Досить вагомий вплив на дослідження розвитку підприємницької діяльності у сільській місцевості здійснила інституційна теорія. Використання підходів та методів інституціоналізму сприяло перегляду обмеженості деяких передумов, характерних для ортодоксальної економічної теорії (аксіома про повну та абсолютну інформацію, концепція досконалої конкуренції, переконаність у можливості досягнення рівноваги виключно за допомогою цінового механізму); та з прагненням розглядати сучасні економічні, соціальні і політичні процеси комплексно і всебічно [4, с. 8].

Взаємодія формальних і неформальних інституцій, базисних та похідних інститутів формують інституційне середовище розвитку сільського підприємництва. Інституційні утворення накладають обмеження на поведінку підприємців і, водночас, стабілізують та прискорюють їх економічну діяльність, знижують трансакційні витрати і підвищують ефективність виробничо-збутової діяльності.

Основні проблеми оцінки інституційного середовища розвитку сільського підприємництва пов'язані з обмеженою кількістю статистичної інформації. Незначні масштаби даних не дають змоги повною мірою оцінити вплив інституцій та інститутів на розвиток і функціонування підприємницьких формувань, а також визначити взаємозв'язок між ними. Інституційний аналіз підприємницької діяльності базується на використанні методик розроблених відомими міжнародними агентствами та фундаціями: Transparency, Weforum, Doingbusiness, Freedomhouse, Heritage Foundation Worldbank, EBRD та GEM [3].

Результатом формування інституційного середовища розвитку сільського підприємництва є врахування впливу державних, економічних, соціально-культурних, екологічних, правових інституцій та інститутів. При оцінці інституційного середовища здійснення підприємницької діяльності в сільській місцевості можливим є використання методик, які розроблені представниками різних наукових шкіл. Серед них такі як:

- *юридична методика* (характеристика основних норм правового режиму регулювання підприємницької діяльності);
- *методика Дж. Хофстеда* (аналіз культурного середовища здійснення господарської діяльності);
- *методика С. Корнела і Дж. Колта* (визначення рівня владних відносин та їх впливу на виробничо-збутову діяльність підприємств; місце інститутів та інституцій у соціальній структурі);
- *методика С. Кірдіної* (побудова Х- та Y-матриць, з врахуванням впливу інституцій та інститутів на різні сфери діяльності формувань підприємницького типу) [2; 5; 6].

Одним з критеріїв оцінки розвитку сільського підприємництва є ефективність інституційного середовища. Відтак, його ефективність визначається як результат взаємодії інституційно-правової матриці, яка відображають стан діючої правової системи в країні, та матриці, яка характеризує інституційне середовище розвитку підприємництва в сільській місцевості. Відсутність ефективного інституційного середовища для функціонування сільських підприємницьких формувань спричиняє втрату конкурентних переваг перед іншими економічними суб'єктами, середовище розвитку яких є більш ефективним.

Визначення ефективності інституційного середовища розвитку сільського підприємництва можливе також за такими критеріями:

- *максимізація загального благоустрою* – вибір такого правового рішення, яке дозволить максимізувати загальний рівень благоустрою, зокрема сільських територій.

- *ефективність за критерієм Парето-оптимальності* – правове рішення повинно прийматися таким чином, щоб регулюючи діяльність одних формувань підприємницького типу в той же час не погіршити положення інших.
- *ефективність в умовах дії цінкових норм* – нормативно-правові акти, які описують контракти та договори підприємницьких формувань повинні враховувати інтереси сторін договірних відносин та інтереси сільського населення, зокрема.
- *ефективність за Дж. Ходжсоном* – правові норми підприємницької діяльності повинні забезпечуватися з врахуванням принципів ціленаправленості власників [2; 3].

Дослідження закономірностей розвитку сільського підприємництва та врахування впливу інституційного середовища повинно ґрунтуватися на використанні сукупності спеціальних економічних методів. Використання лише зазначених методологічних підходів, і як наслідок обмеженість інформації, не дають змогу перенести структуру теоретичних уявлень про підприємницьку діяльність сільського населення на систему показників, що описують її.

Висновки. Таким чином, застосування описаних методологічних підходів щодо оцінки розвитку сільського підприємництва з врахуванням впливу інституційного середовища дозволить провести комплексний системний аналіз основних проблем його функціонування. Також, це дозволить визначити та обґрунтувати рекомендації і пропозиції щодо підвищення ефективності розвитку підприємницьких формувань, які функціонують в складних інституційних умовах.

Список літератури:

1. Коваленко О.В. Сучасні методи оцінки інституціонального середовища розвитку підприємництва / О.В. Коваленко // Економіка АПК. – 2011. – № 10, С. 157-161.
2. Красильников О.Ю. Импорт институтов экономической власти в современной России / Современное общество: человек, власть, экономика: Материалы науч. конф. преподавателей и студентов фак. соц. и гум. наук СГУ. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 2005. - Ч. 1. - С. 127 – 135.
3. Маниліч М.І. Методика оцінки мезоінституційного середовища в контексті євроінтеграції / [Електронний ресурс] / М.І. Маниліч, А.Д. Ворошан // – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2009_5/2.Metodyka%20otsinky%20mezoinstitutivnogo%20seredovishcha.pdf.
4. Чаусовський А.М. Економічні інститути: зміст і реформування у транзитивній економіці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.01.01 “Економічна теорія” / Олександр Михайлович Чаусовський; ДНУ. – Донецьк, 2003. – 31 с.
5. Cornell S., Kalt J. Where does Economic Development Really Come From. Constitutional Rule Among the Contemporary Sioux and Apache // Economic Inquiry. 1995. Vol. XXXIII.
6. Hofstede G. Cultures and Organizations.- Cambridge: Cambridge University Press, 1991.